

Lauri Lagle lavastuse mitu probleemi

Meelis Oidsalu
KRIITIK

4. detsember 2019, 20:00

Rasmus Kaljujärv, Jörgen Liik, Ingmar Jõela ja Mari Abel lavastuses «Paratamatus elada ühel ajal». FOTO: Jaagup Jalakas

Lauri Lagle ja Von Krahli teatri uuenenud koosseisu uuslavastust soovitan vaadata eelkõige neil, kes austavad ja armastavad Lauri Laglet kui institutsiooni. Vastupidisel juhul on mõningane oht, et lavastus mõjub kui «ilgelt mõttetu ja väsitav», vastava hinnangu andis üks kaasaegsest teatrist muidu ilgelt lugu pidav teatritraataja.

Lagle on harvanähtavalt küpse ja peene intuitsiooniga lavastaja, kes esimestest lavastustest peale on kehtestanud oma jõulise, ent ometi väga intuitiivse teatrikeelee. Temale võib järgneda ka väga tumedatesse ja veidratesse soppidesse, etendusolukordadesse, kuhu mõne vähem jõulise ande puhul juba ammu skeptiliselt sisenema oleksin keeldunud. Seda mitte ainult mingite isiklike äratundmiste tõttu, vaid täiesti uute kogemuste järel, kuhu Lagle totaalse autorina suudab vaataja juhatada.

KUULA ARTIKLIT

TELLTALE

Sisuliselt liiga pikk

«Paratamatusel...» on Lagle varasemate õnnestumistega (ja peaaegu kõik ta lavastused on seni pärvinud vähemalt nominatsiooni) võrreldes mitu probleemi. Peamine neist on silmanähtav alaproduktioon. Laval on palju toorest mängulist proovimaterjali, ka on lavastus liiga pikk, mitte ajaliselt, vaid just sisuliselt. «Paratamatusel...» oli ideaalne võimalus lõppeda pool tundi varem, st umbes kl 20.38, mil Maarika Vaarik osutab põrandal lamavale Rasmus Kaljujärvele ja küsib: «Kas nüüd jääbki nii?»

Kuni sinnani oli etendus kulgenud intensiivselt ja intuitiivsel tasemel veel hoomatava tervikuna, puhta näitlejaenergia peal. Tõsi, Artjom Astrovi üle mõistuse hea helikujundus mängis atmosfääriloomes samuti väga tähtsat osa.

Seks kellaajaks oli läbi mängitud mitu olulist teemat, lennuki reisijatesalongi valdava summutatud ärevuse pealt suudeti luua ka mõni üldistusjõuline etüüd ühiselu suurenenud turbulentsi kohta. Lennuk on selliste üldistuste tegemiseks ideaalne lähtekoht, salongis viibija jaoks ongi lend ärevuse haldamise harjutus. Lennuk on paik, kus kehtib ärevusetabu, eeldan, et enamik meist on lennates summutatult ärevad.

Markus Truup, Ingmar Jõela ja Marika Vaarik lavastuses «Paratamatus elada ühel ajal». FOTO: Jaagup Jalakas

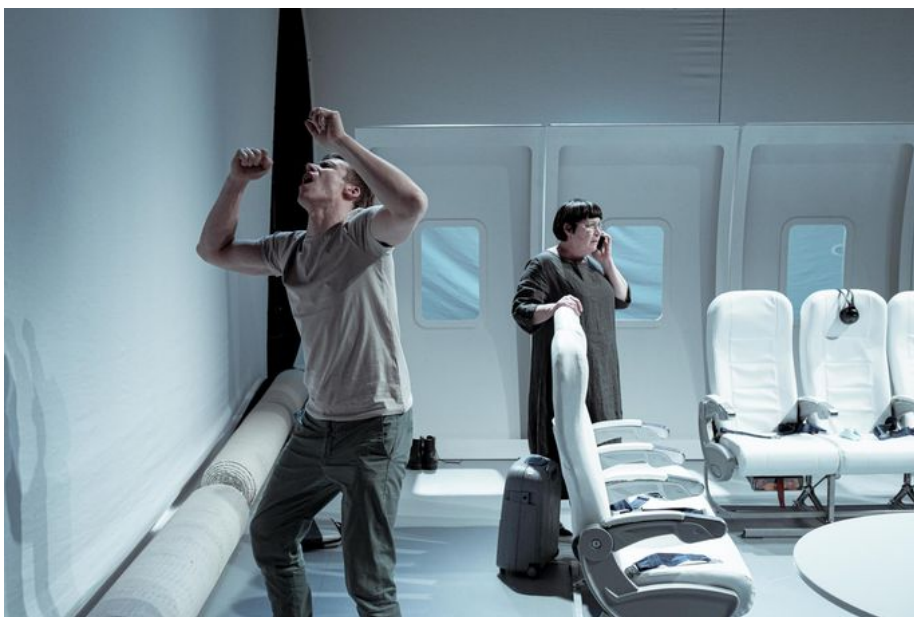
Eraldi näitekunstiproov oli pärast üht turbulentsi salongi puhastamine peenikesest klaasipurust. Ent just see stseen tekitas mõtte, et äkki jäi mõni lavakoolilikus-vembutavas vaimus antud näitlejaülesanne instrumendi häälestamise tasemele.

Etteruttavalt nendin, et lavastus tervikuna mõjuski kui uue trupi avalik proovietendus, häälestusharjutus ja sellise ootuse pealt vaadatuna oli tegu igati ägeda kogemusega, ent selle hinnangu juures tuleb arvestada üht teatrivaatamisega kaasnevat sündroomi.

Näitlejagurmee

Püüdsin oma peas kokku arvutada, kui mitu tundi olen oma elus jõllitanud Marika Vaarikut või Rasmus Kaljupärast või Mari Abelit, ja ma pean tunnistama, et on täiesti võimalik, et mõnele neist olen näkku vaadanud suurema arvu tunde kui mõnele oma pereliikmele. Rasmus Kaljupärast mootorikat ja muljeloomise mustreid tunnen kindlalt paremini kui oma kaksikvenna omi, kes oleks sellisest vahetamisest ka väga hubases keskkonnas arvatavasti tõsiselt häiritud.

Kui mulle sellisel veidi jubedal viisil väga koduseks vahitud inimesed surutakse nii steriilsesse ruumi kui lennuk, kohta, mida Marc Auge nimetaks «mittekohaks», hakkad nendega tahes-tahtmata puhtalt empaatiatundest kantuna kaasa tundma ja mängima.

Rasmus Kaljupärast ja Marika Vaarik lavastuses «Paratamatus elada ühel ajal». FOTO: Jaagup Jalakas

Tahaks nüüd kirjutada, et üks peenekoeliselt lahendatud, ent kohati segadusse ajav mängutasand lavastuses oligi mäng kohatajuga: kord oli tegemist lennuki, siis korteri, siis kosmoselaeva ja siis

vist hetkeks ka maamajaga ja need üleminekud olid ennustamatud. Aga ma ei saa seda lauset kahjuks kirjutada.

Senine vaatajakogemus ütleb, et kompositsioonivead võivad ka kõige andekamale tulevärgile vee peale tõmmata. Lend võib olla ilus, aga kui see lõpeb hädamaandumisega, siis on seda ilu pärast veidi keerulisem väärtustada. Maisimehe (Mart Koldits) rõhutatult labane monoloog ei olnud nõrritav seetõttu, et sellele eelnenu oleks olnud piinarikas või et selles puudus etenduskogemuselt muidu nii oodatav ülevus. Eelnenu oli olnud puhtalt näitlejatehnilisel tasemel absoluutne näitekunstigurmee.

Lagle on harvanähtavalt küpse ja peene intuitsiooniga lavastaja, kes esimestest lavastustest peale on kehtestanud oma jõulise, ent ometi väga intuitiivse teatrikeelee.

Lagle lavastuse häda kulinaariatermineisse panduna on see, et hõrgutise nautimiseks puudusid söögiriistad. Nagu oleks *boeuf à la tartar*i pidanud peenes restoranis näppudega sisse ajama. Materjal oli lihavalt toores, mulle tundus, et lavastaja ei juhtinud proove saalist, vaid kusagilt õhust, lavalae alt. Lavastus oleks vajanud settimise, lava külgetõmbejõuga kohanemise aega ja kärpimist, ja seda juba enne nimetatud kellaaega, mil (oigama panevalt häid esitusi teinud) Markus Truup alustas oma Guinnessi rekordite raamatut väärivat kuuldemängu.

Lavastusesisese raadioteatrietenduse tegi eriliseks valitud stuudio, milleks oli reisikohver, kuhu Truup end pakib ja kust mikrofoni vahendusel jõuab publikuni lugu maasturiomanikust, kes sõidutab lapse talvisesse metsa, et ta seal hüljata.

Noorele Markus Truupile oligi lavastus justkui hilinevad rebastepidu, tal lasti teha üha kaelamurdvamaid näitekunstitrikke. Ta oli üldse laval veidi initsiatsiooni läbiva nooruki, kiusatu rollis. Noor Truup suutis koos teise noore, Ingmar Jõelaga isegi sellises tippnäitlejate seltskonnas esile tõusta.

Päris kindlasti oleks pidanud lavastuse lõpetama teisel täistunnil, mil lavale oli efektselt ja hirmuäratavalt veerlema pandud üsna suur ümar kohvilaud. Kohvilaual hüpnootiline veeremine oleks toimunud maandava meelepuhastusena pärast päris üsna raju lennureisi.

Miskipärast otsustati siiski lisada stseen, kus maisitõlvikuks maskeeritud Mart Koldits esitas monoloogi oma eelmistest eludest. Selle tüütu stseeni mõte oligi ilmselgelt mõjuda tüütuna (Koldits küsib, kas ta jutt juba tüütab, jah tüütab küll), aga ka idee pikkida väga intensiivsete *hard core* näitlejasoorituste järele tüütuna, lavastuspingest õhku välja laskev stseen mõjus sama tüütuna, kui see tüütuna mõjuma mõeldud stseen ise mõjus. Enam ei olnud väga millestki õhku välja lasta, sest õhk oli juba pooleteise tunni peal saalist lõppenud.

Enesekordus

«Paratamatuse...» suur puudus (kas nüüd just puudus, aga siiski suur ootamatus) on sellesse rohkemalt pressitud Lagle varasemate lavastuste tsitaadid. Seni on Lauri Lagle loodud totaalsed etenduskogemused suutnud iga kord avaneda justkui värske õis.

Jörgen Liik lohistab end põrandal pikalt nii nagu «Untitled's» Risto Kübar. Salongiteenindaja Ingmar Jõela hakkas ühel hetkel õgima nii, nagu õgis Margus Prangel «Suures õgimises». Ka nakkusohustseen (taas suurepäraselt mängitud olukord, kus kaasreisijad põgenevad paanikas aevastama kippuva Jörgen Liigi eest) on «Suure õgimise» haiglase hügieenitundlikkusega seotud, Kairi Mändla loodud kiiskavvalgest lavaruumist rääkimata.

Enesekordus pole iseenesest mõistagi patt, eriti kui end kordab nii anderikas looja, aga Lagle senist käekirja arvestades tunduvad need tsitaadid kiirlaenuna iseendalt.

Ingmar Jõela lavastuses «Paratamatus elada ühel ajal». FOTO: Jaagup Jalakas

Pole vist ühtki lavastust tõsiste puuduste loetlemise käigus mõttes nii palju kiitnud. Mõtlesin veel enesekriitiliselt, kui palju sellest kiitusest on tingitud kirjeldatud Helsingõri sündroomist («Hamleti» tegevuspaik pluss Stockholmi sündroom), mis väga lähedaseks nähtud näitlejate esituse vaatamisega kaasneb. See iseeneses selguse saamine on kriitikule teinekord hoopis keerulisem kui lavaelu mõtestamine.

Teise vaatamise järel tundsin end märksa leebemana. Aga teater on vist ainuke valdkond, kus usaldan oma esimest, kõige värskeimat reaktsiooni, sest mulle on ka väga pikka aega hiljem tundunud mõne lavastuse järelmuljet kääritades, et selle kääritamiseks vajalik suhkur pärineb enamjaolt ikkagi sellest päris esimesest pressimisest.

Kuigi nimetatud puuduste tõttu on isegi raske aktsepteerida uuenenud Von Krahli avatükki lõpuni viimistletud lavastusena, siis isegi kui see oligi ainult uue trupi avalik treening, oli selle jälgimine elamuslik ja meeldejääv kogemus. Trupisisene sünergia, mida selle prooviga demonstreeriti, tegi igatahes õnnelikuks. Siit võib veel mõni tiitlivõistluste medal tulla.

«Paratamatus elada ühel ajal»

Autor ja lavastaja Lauri Lagle

Dramaturg Eero Epner

Kunstnik Kairi Mändla

Laval Mari Abel, Ingmar Jõela, Rasmus Kaljujärv, Mart Koldits, Jörgen Liik, Markus Truup, Marika Vaarik

Esietendus 28. novembril Von Krahli teatris

